

Zmowa na rynku układów scalonych do kart inteligentnych (*smart card chips*).

Glosa do wyroku Sądu z 15 grudnia 2016 r. w połączonych sprawach
T-758/14 *Infineon Technologies AG przeciwko Komisji*
oraz T-762/14 *Koninklijke Philips NV i Philips France przeciwko Komisji*

Spis treści

- I. Uwagi wprowadzające
- II. Stan faktyczny
- III. Wymiana informacji jako ograniczenie konkurencji ze względu na cel (*restriction by object*)
- IV. Jednolitość i ciągłość naruszenia (*single and continuous infringement*)
- V. Wymiar kary
- VI. Wnioski

Słowa kluczowe: ciągłość naruszenia; jednolitość naruszenia; kartel; wymiana informacji.

JEL: K21

I. Uwagi wprowadzające

Wyrokami z dnia 15 grudnia 2016 r. Sąd Unii Europejskiej (*General Court*) oddalił skargi *Infineon Technologies AG*¹, *Koninklijke Philips NV* oraz *Philips France*² przeciwko Komisji Europejskiej. Wniesione przez przedsiębiorców skargi zawierały żądanie uchylenia decyzji Komisji z dnia 3 września 2014 r.³ stwierdzającej naruszenie art. 101 ust. 1 TFUE przez producentów układów scalonych do kart inteligentnych (*smart card chips* – SCC). Zarzucana producentom SCC praktyka funkcjonowała w oparciu o system dwustronnych relacji pomiędzy czterema przedsiębiorcami, którzy wymieniali się między sobą informacjami dotyczącymi m.in. przyszłych strategii rynkowych (w tym cen). Po przeprowadzeniu postępowania – wszczętego na skutek złożenia wniosku *leniency* przez Renesas – Komisja nałożyła na uczestników porozumienia kary o łącznej wysokości 138 milionów euro. Pomimo wniesienia skarg przez Infineon oraz Philips decyzja została utrzymana w mocy przez Sąd.

Oba wyroki stanowią istotny wkład w sposób rozumienia koncepcji jednolitego i ciągłego naruszenia (*single and continuous infringement*) zakazu antykonkurencyjnych porozumień oraz praktyk uzgodnionych. Poniżej omówione zostaną wspólne dla obu wyroków zagadnienia materialnoprawne dotyczące oceny praktyki na gruncie art. 101 ust. 1 TFUE, jako stanowiącej

¹ Wyr. Sądu z 15.12.2016 r. w sprawie T-758/14 *Infineon Technologies AG przeciwko Komisji Europejskiej*, ECLI:EU:T:2016:737.

² Wyr. Sądu z 15.12.2016 r. w sprawie T-762/14 *Koninklijke Philips NV i Philips France przeciwko Komisji Europejskiej*, ECLI:EU:T:2016:738.

³ Dec. Komisji z 3.09.2014 r. dotycząca postępowania przewidzianego w art. 101 TFUE oraz w art. 53 Porozumienia EOG (Sprawa AT.39574 – Układy scalone do kart inteligentnych) (notyfikowana jako dokument nr C(2014) 6250) (2017/C 27/12).

ograniczenie ze względu na cel, oraz koncepcji jednolitości i ciągłości naruszenia, a także zasad wymiaru kary w oparciu o art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia 1/2003⁴.

Wyroki zawierają również szereg rozstrzygnięć proceduralnych, m.in. prawa do obrony oraz wartości dowodowej informacji i dokumentów pochodzących od przedsiębiorcy składającego wniosek *leniency*. Kwestie te nie stanowią jednak przedmiotu poniższej analizy.

II. Stan faktyczny

W zaskarżonej decyzji z dnia 3 września 2014 r. Komisja stwierdziła naruszenie zakazu określonego w art. 101 ust. 1 TFUE przez czterech producentów SCC, tj.: Infineon (Infineon Technologies AG), Philips (Koninklijke Philips NV i Philips France SAS), Samsung (Samsung Electronics Co Ltd i Samsung Semiconductor Europe GmbH) oraz Renesas (Renesas Electronics Corporation i Renesas Electronics Europe Ltd). W 2003 r. miało miejsce agresywne wejście Samsung oraz Atmel na rynek produkcji SCC. Dodatkowo, producenci odczuwali silną presję ze strony Axalto i Gemplus będących głównymi nabywcami układów scalonych. Komisja ustaliła, że na skutek obu ww. okoliczności, w okresie od 24 września 2003 r. do 8 września 2005 r. dochodziło do dwustronnych uzgodnień pomiędzy producentami SCC, w trakcie których dokonywano wymiany informacji dotyczących przyszłej polityki cenowej, mocy produkcyjnych i stopnia ich wykorzystania oraz strategii wobec wspólnych klientów. Uznając takie działanie za naruszenie art. 101 ust. 1 TFUE, jako praktykę ograniczającą ze względu na cel, Komisja zaznaczyła, że czas trwania naruszenia był różny dla każdego z uczestników⁵. Zaskarżoną decyzją Komisja nałożyła grzywny na Infineon (82 874 000 euro), Samsung (35 116 000) oraz Philips (20 148 000 euro). Renesas, który jako pierwszy złożył wniosek *leniency*, został całkowicie zwolniony z grzywien.

Skargi na decyzję Komisji zostały złożone przez Infineon oraz dwie spółki Philips. Wśród zarzutów podnoszonych przez skarżących znalazły się m.in.:

- a) błędne stwierdzenie, że wymiana informacji pomiędzy uczestnikami miała charakter praktyki ograniczającej ze względu na cel (*restriction by object*);
- b) błędne stwierdzenie przez Komisję, że praktyka opisana w decyzji stanowi jednolite i ciągłe naruszenie (*single and continuous infringement – SCI*);
- c) naruszenie zasady proporcjonalności i w konsekwencji nałożenie na skarżących zbyt wysokich kar pieniężnych.

Oba wyroki (oddalające skargi w całości) nie są prawomocne – zostały zaskarżone przez Infineon oraz Philips do Trybunału Sprawiedliwości⁶.

III. Wymiana informacji jako ograniczenie konkurencji ze względu na cel (*restriction by object*)

Istotą naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE przez producentów SCC była wymiana informacji wzajemnych w relacji horyzontalnej. Zgodnie z ustaleniami Komisji, informacje te dotyczyły przyszłych

⁴ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1/2003 z 16.12.2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 i 82 Traktatu (Dz. Urz. UE. L 1/1).

⁵ Dec. Komisji, pkt 417.

⁶ Postępowania toczą się pod sygnaturami C-98/17 P (*Philips i Philips France*) oraz C-99/17 P (*Infineon*).

cen, zdolności produkcyjnych oraz stopnia ich wykorzystania, a także strategii wobec wspólnych klientów. Komisja uznała, że w przedmiotowej sprawie wymiana tego rodzaju informacji stanowi ograniczenie konkurencji ze względu na cel (*restriction by object*) i nie ma potrzeby badania skutków praktyki. Konstatacja Komisji stała się przedmiotem zarzutu ze strony zarówno Infineon, jak i Philips.

W zależności od okoliczności danej sprawy, wymiana informacji wrażliwych może stanowić praktykę celową albo skutkową (Bolecki, 2012, s. 8). Znajduje to potwierdzenie m.in. w Wytycznych Horyzontalnych Komisji Europejskiej, zgodnie z którymi wymiana informacji stanowi ograniczenie ze względu na cel, jeżeli ma ona na celu ograniczenie konkurencji na rynku⁷. Przy ocenie czy wymiana informacji ma charakter praktyki celowej Komisja nakazuje badać prawny i ekonomiczny kontekst takiej wymiany⁸. Wytyczne wprost wskazują, że wymiana zindywidualizowanych informacji dotyczących przyszłych cen może skutkować złą (collusive outcome) i mieć charakter praktyki celowej⁹.

Rynek, na którym dochodziło do wymiany informacji, miał charakter silnie skoncentrowany (w okresie funkcjonowania praktyki działało na nim 5 przedsiębiorców). Dodatkowo, dotychczasowi gracze odczuwali silną presję ze strony nowych konkurentów oraz głównych nabywców. Odwołując się do Wytycznych Horyzontalnych, Sąd uznał, że wymiana informacji (dotyczących przede wszystkim przyszłych strategii biznesowych) na tak transparentnym rynku jest praktyką o antykonkurencyjnym celu i może prowadzić do zmywy pomiędzy producentami. Sąd podzielił pogląd Komisji, zgodnie z którym w takiej sytuacji nie ma potrzeby badania skutków naruszenia.

Kwalifikacja prawna wymiany informacji, jako ograniczenia konkurencji ze względu na cel, doprowadziła do uznania, że działania stron stanowiły w istocie złą cenową pomiędzy konkurentami (*horizontal price-fixing*). Konkluzja ta miała daleko idące konsekwencje dla skarżących, implikując m.in. konieczność dodatkowego podwyższenia grzywny w stosunku do kwoty podstawowej (zob. pkt 3 poniżej).

IV. Jednolitość i ciągłość naruszenia (*single and continuous infringement*)

Zagadnienie jednolitości i ciągłości naruszenia ma szczególnie istotne znaczenie w sprawach dotyczących stosowania art. 101 ust. 1 TFUE (jak również krajowych przepisów zakazujących porozumień ograniczających konkurencję) w sytuacji, gdy stronami porozumienia, decyzji związku przedsiębiorstw lub praktyki uzgodnionej są co najmniej trzy podmioty. Nie ma wątpliwości, że z jednym naruszeniem będziemy mieli do czynienia w sytuacji, gdy wielu (więcej niż dwóch) przedsiębiorców zawiera wspólną umowę lub uczestniczy we wspólnym spotkaniu, a celem lub skutkiem takiej współpracy jest ograniczenie konkurencji. Niemniej, bardziej złożona jest sytuacja, w której antykonkurencyjna współpraca kształtuje się w oparciu o kontakty bilateralne. Po raz pierwszy tego rodzaju problem pojawił się w decyzji Komisji z dnia 23 kwietnia

⁷ Wytyczne w sprawie stosowania art. 101 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do horyzontalnych porozumień kooperacyjnych (Dz. Urz. UE 2011 C 11/1), pkt 72.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, pkt 73.

1986 r. uznającej, że system dwustronnych wzajemnych kontaktów pomiędzy 15 producentami polipropylenu stanowi jedno naruszenie wspólnotowego prawa konkurencji¹⁰. W zakresie stwierdzającym jednolitość naruszenia decyzja została podtrzymana przez Sąd Pierwszej Instancji, który stwierdził, że kwalifikowanie każdej z umów dwustronnych jako odrębnego naruszenia ówczesnego art. 85 Traktatu (obecnie art. 101 TFUE) byłoby zabiegiem sztucznym¹¹. Stanowisko to zostało potwierdzone w wyroku Trybunału Sprawiedliwości wydanym na skutek odwołania Komisji¹².

Zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem (przywołanym w wyrokach Sądu), jednolitość i ciągłość naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE będzie miała miejsce w sytuacji, gdy relacje dwustronne mają charakter komplementarny względem siebie, tj. stanowią one część ogólnego planu świadomie wdrażanego przez zainteresowanych przedsiębiorców, którego założeniem jest osiągnięcie wspólnego antykonkurencyjnego celu (*form part of an overall plan knowingly implemented by the undertakings in question with a view to achieving a single anticompetitive objective*)¹³. W przypadku zidentyfikowania przez Komisję (lub organ krajowy stosujący art. 101 TFUE) wspólnego planu, konieczne jest ustalenie czy przedsiębiorca był świadomy antykonkurencyjnych działań innych uczestników praktyki oraz zakresu, w jakim mógł takie działania przewidzieć¹⁴. *A contrario*, brak zgodnej woli stron (*concurrence of wills*) wyklucza możliwość uznania działań przedsiębiorców za jedno naruszenie i zastosowania koncepcji SCI i zastosowania art. 101 ust. 1 TFUE do działań wszystkich przedsiębiorców¹⁵. Aby uznać, że kilka naruszeń ma charakter jednolity i ciągły, organ antymonopolowy musi udowodnić wystąpienie dwóch okoliczności:

- a) istnienia wspólnego **celu** (*common objective*) naruszeń będącego częścią ogólnego planu;
- b) **świadomości** ogólnego zakresu i istotnych cech kartelu (*awareness of the general scope and the essential characteristics of the cartel as a whole*).

Należy zaznaczyć, że zgodnie z orzecnictwem, „sama okoliczność, że każdy przedsiębiorca uczestniczy w naruszeniu w odpowiedniej dla siebie formie, nie wystarczy, by wyłączyć jego odpowiedzialność za całość naruszenia, łącznie z zachowaniami, które zostały w rzeczywistości podjęte przez pozostałych przedsiębiorców uczestniczących w naruszeniu, ale którym przyświeca ten sam cel lub które pociągają za sobą ten sam antykonkurencyjny skutek”¹⁶. Przedsiębiorca ponosi zatem odpowiedzialność za naruszenie art. 101 ust. 1 TFUE niezależnie od „przydzielonej” mu roli oraz „wkładu” w porozumienie lub praktykę uzgodnioną. Okoliczności te mogą jednak mieć znaczenie dla określenia, w jakim stopniu przedsiębiorca odpowiada za naruszenie, co ma wpływ na wymiar grzywny.

¹⁰ Dec. Komisji z 23.04.1986 r. dotycząca postępowania przewidzianego w art. 85 Traktatu EWG (sprawa IV/31.149 – *Polypropylene*) (Dz. Urz. UE L 230/1).

¹¹ Wyr. SPI z 17.12.1991 r. w sprawie T-6/89 *Enichem Anic SpA przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, ECLI:EU:T:1991:74, pkt 204.

¹² Wyr. TS z 8.07.1999 r. w sprawie C-49/92 P *Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Anic Participazioni SpA*, ECLI:EU:C:1999:356, pkt 83 i 203.

¹³ Wyr. TS z dnia 7.01.2004 r. w połączonych sprawach: *Aalborg Portland A/S* (C-204/00 P), *Irish Cement Ltd* (C-205/00 P), *Ciments français SA* (C-211/00 P), *Italcementi – Fabbriche Riunite Cemento SpA* (C-213/00 P), *Buzzi Unicem SpA* (C-217/00 P) i *Cementir – Cementerie del Tirreno SpA* (C-219/00 P) przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich, ECLI:EU:C:2003:81, pkt 258-206; wyr. SPI z 8.07.2008 r. w sprawie T-54/03 *Lafarge SA przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, ECLI:EU:T:2008:255, pkt 482.

¹⁴ Wyr. T-758/14 *Infineon*, pkt 220; wyr. T-762/14 *Philips*, pkt 172.

¹⁵ Wyr. Sądu z 19.05.2010 r. w sprawie T-18/05 *IMI plc, IMI Kynoch Ltd i Yorkshire Copper Tube przeciwko Komisji Europejskiej*, ECLI:EU:T:2010:202, pkt 88; wyr. Sądu z 10.10.2014 r. w sprawie T-68/09 *Soliver NV przeciwko Komisji Europejskiej*, ECLI:EU:T:2014:867, pkt 62.

¹⁶ Wyr. Sądu z 6.03.2012 r. w sprawie T-53/06 *UPM-Kymmene Oyj przeciwko Komisji Europejskiej*, ECLI:EU:T:2012:101, pkt 53; wyr. T-68/09 *Soliver NV*, pkt 60.

W przedmiotowej sprawie Komisja uznała za praktykę uzgodnioną o charakterze jednolitym i ciągłym wymianę informacji sensytywnych pomiędzy czterema przedsiębiorcami, która odbywała się w ramach dwustronnych kontaktów pomiędzy producentami SCC (korespondencja e-mail, rozmowy telefoniczne, spotkania itp.). Z ustaleń Komisji nie wynika, aby antykonkurencyjne kontakty stron miały charakter wielostronny, tj. brało w nich udział więcej niż dwóch producentów. Co więcej, ze zgromadzonego materiału dowodowego nie wynikało, że w okresie trwania praktyki miała miejsce jakakolwiek bezpośrednia wymiana informacji wrażliwych pomiędzy Philips a Infineon.

Wbrew twierdzeniom skarżących, Sąd uznał, że przedmiotowa praktyka ma charakter jednolity i ciągły. W obu wyrokach wskazano, że celem uzgodnień podejmowanych pomiędzy producentami SCC było zapobieżenie obniżaniu cen układów scalonych spowodowanemu wejściem na rynek dwóch nowych konkurentów oraz siłą nabywczą głównych odbiorców¹⁷. Natomiast, jeżeli chodzi o świadomość skarżących dotyczącą sieci wzajemnych uzgodnień, to Sąd stwierdził, że naruszenie art. 101 ust. 1 TFUE ma charakter jednolity i ciągły nawet w sytuacji, gdy przedsiębiorca nie ma wiedzy na temat wszelkich antykonkurencyjnych uzgodnień pomiędzy pozostałymi uczestnikami praktyki. Zgodnie z omawianymi wyrokami, sama świadomość przedsiębiorcy (uczestniczącego w uzgodnieniach dwustronnych o charakterze antykonkurencyjnym), że podobne uzgodnienia dokonywane są pomiędzy innymi przedsiębiorcami, jest wystarczająca dla uznania, że przedsiębiorca ten dopuszcza się wraz z innymi uczestnikami praktyki naruszenia o charakterze jednolitym i ciągłym¹⁸. Zakres wiedzy na temat innych uzgodnień podejmowanych w ramach praktyki oraz zaangażowanie przedsiębiorcy w osiągnięcie wspólnego antykonkurencyjnego celu może mieć natomiast znaczenie dla określenia stopnia naruszenia przepisów oraz wymiaru grzywny¹⁹.

V. Wymiar kary

W kontekście obszernych rozważań Sądu dotyczących rozdzielenia kwestii jednolitości i ciągłości naruszenia od stopnia odpowiedzialności, wątpliwości budzi sposób obliczenia kar nałożonych na producentów SCC, w tym w szczególności Infineon. Poboczna rola tego przedsiębiorcy została uznana za okoliczność łagodzącą w rozumieniu wytycznych Komisji w sprawie metody ustalania grzywien²⁰, jednak redukcja grzywny przyznana Infineon wyniosła zaledwie 20% w stosunku do kwoty podstawowej. W rezultacie, pomimo pobocznej roli w praktyce uzgodnionej, na przedsiębiorcę tego została nałożona najwyższa kara spośród wszystkich uczestników kartelu (ponad 80 milionów euro). Kwota ta znacznie przewyższa sumę grzywien nałożonych na pozostałych przedsiębiorców, których „wkład” w naruszenie był znacznie większy. Sąd uznał jednak, że wyższe niż przyznane 20-procentowe obniżenie kary nie jest zasadne ze względu na wagę naruszenia, polegającego na wymianie informacji o cenach na skoncentrowanym rynku SCC²¹.

¹⁷ Wyr. T-758/14 *Infineon*, pkt 215; wyr. T-762/14 *Philips*, pkt 167 i 180–191.

¹⁸ Wyr. T-758/14 *Infineon*, pkt 227 i 251–252; wyr. T-762/14 *Philips*, pkt 202–203.

¹⁹ Wyr. T-758/14 *Infineon*, pkt 226.

²⁰ Wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia 1/2003 (2006/C 210/02), pkt 29.

²¹ Wyr. T-758/14 *Infineon*, pkt 264.

Zwrócić należy uwagę, że zgodnie z wytycznymi Komisji, podstawowe kwoty grzywien nakładanych na sprawców najpoważniejszych ograniczeń konkurencji (porozumień horyzontalnych polegających na ustalaniu cen, podziale rynku, ograniczaniu produkcji) ulega zwiększeniu o 15–25%²². Uznając wymianę informacji wrażliwych za tego rodzaju naruszenie Komisja zwiększyła podstawowe kwoty grzywien o dodatkowe 16%²³. Niezależnie od rozważań dotyczących zasadności uznania kwestionowanej praktyki za ograniczenie konkurencji mogące stanowić przesłankę takiego podwyższenia, w przypadku Infineon okoliczność ta została wzięta pod uwagę dwukrotnie, tj. stanowiła podstawę podwyższenia kary o 16% (na podstawie pkt 25 wytycznych), jak i odmowy jej redukcji ponad poziom 20%. Biorąc pod uwagę okoliczności sprawy, w tym poboczną rolę Infineon (który uczestniczył w zaledwie 7 z 41 kontaktach w ramach porozumienia), nałożenie na tego przedsiębiorcę najwyższej z kar wydaje się sprzeczne z prewencyjnymi celami systemu grzywien przewidzianego w art. 23 rozporządzenia 1/2003.

VI. Wnioski

Rozstrzygnięcia Komisji oraz Sądu w sprawie zmowy producentów SCC potwierdzają bardzo szerokie rozumienie koncepcji jednolitości i ciągłości naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE. Na gruncie orzecznictwa unijnego nie ma wątpliwości co do tego, że o naruszeniu traktatowego zakazu można mówić również w sytuacji, gdy brakuje bezpośrednich kontaktów pomiędzy uczestnikami praktyki (pośredniość kontaktów jest m.in. istotą praktyki *hub-and-spoke*, która wielokrotnie była uznawana za naruszenie prawa konkurencji). Doniosłość decyzji Komisji oraz wyroków Sądu dotyczy jednak znaczenia świadomości przedsiębiorcy – uczestnika kontaktów dwustronnych – dla uznania go za uczestnika jednego wielostronnego kartelu. Sąd stoi na stanowisku, że przedsiębiorca taki nie musi obejmować swoją świadomością wszystkich aspektów naruszenia zakazu określonego w art. 101 ust. 1 TFUE. Uczestnikiem wielostronnego naruszenia jest bowiem każdy przedsiębiorca, który jest (lub powinien być) świadomy antykonkurencyjnych założeń kartelu oraz zaangażowania w realizację tego celu innych przedsiębiorców (niebędących bezpośrednimi uczestnikami antykonkurencyjnych działań podejmowanych wspólnie z tym przedsiębiorcą).

Jednocześnie, Komisja oraz Sąd zdają się dostrzegać problem związany z poboczną rolą przedsiębiorców niemających świadomości wszystkich szczegółów funkcjonowania porozumienia lub praktyki uzgodnionej. Ograniczona świadomość przedsiębiorcy powinna stanowić podstawę redukcji podstawy wymiaru grzywny w stosunku do innych przedsiębiorców będących bardziej „aktywnie” zaangażowanych w realizację założeń kartelu. Niemniej, bardzo wysoka grzywna nałożona na Infineon (przedsiębiorcę mającego ograniczoną świadomość co do roli pozostałych uczestników praktyki) zdaje się przeczyć tak określonym założeniom.

Szerokie ujęcie koncepcji jednolitości i ciągłości naruszenia może mieć doniosłe skutki m.in. dla programu łagodzenia kar, ponieważ przy bardzo szerokim rozumieniu jednolitości i ciągłości naruszenia tylko jeden przedsiębiorca będzie mógł skorzystać z całkowitego zwolnienia z grzywien w przypadku złożenia wniosku *leniency*. Z kolei, nakaz gradacji odpowiedzialności w zależności od stopnia świadomości uczestnika kartelu powinien być uwzględniany przez organy

²² Wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien, pkt 25.

²³ Dec. Komisji, pkt 419.

antymonopolowe przy określaniu wymiaru kary. Dodatkowo, stopień świadomości uczestnika kartelu może mieć znaczenie w sprawach *private enforcement* przy określaniu zakresu, w jakim przedsiębiorca ten przyczynił się do powstania szkody wyrządzonej naruszeniem prawa konkurencji.

Bibliografia

Bolecki, A. (2012). Porozumienia zakazane ze względu na cel lub skutek – aktualne tendencje orzecznicze w Unii Europejskiej. iKAR, 3(1), 8.

Szymon Gołębiowski

adwokat; Kancelaria „Modzelewska i Paśnik” sp.k.;

e-mail: szymon.golebiowski@modzelewskapasnik.pl.